

А.С. Міносян, канд. іст. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)

І.П. Коршунова, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

УКРАЇНА НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

До того як територія України перетворилася у поле битв під час другої світової війни, вона залишалася об'єктом широкої дипломатичної та політичної гри. Взагалі українське питання здавалося надто складним, оскільки воно одночасно стосувалося багатьох держав, бо українська етнографічна територія була розділена між різними державами: Радянським Союзом, Польщею, Чехословаччиною і Румунією. Кожна з цих держав представляла дійсність на свою користь, заперечуючи існування українського питання.

Особливої уваги українському питанню приділяв і новий політичний, фашистський за характером, режим, що встановився у Німеччині. Про виняткове значення України в здійсненні політики світового панування Гітлер висловлювався не одноразово. «Все, що я роблю, – заявляв він перед початком другої світової війни, – спрямовано проти Росії. Мені потрібна Україна».

Дуже важливим є розуміння того, що для гітлерівців ніколи не існувало ідеї вільної України. На погляд нацистських провідників, Німеччина повинна була володіти Україною, щоб забезпечити населення великого рейху продовольством на 1000 років, мати життєвий простір та ін.

Той факт, що Україна була вже заселена, не турбував німецьке керівництво, бо слов'яни та євреї (як представники нижчих рас) і так були засуджені до знищення.

Напад першого вересня 1939 р. фашистської Німеччини на Польщу і пов'язаний з ним початок другої світової війни докорінно змінив політичні відносини в Європі. В контексті цієї політики, що проводилася Сталіним-Гітлером, створено було умови для об'єднання народу Західної України зі своїми східними братами. Вступ Червоної Армії на західно-українські землі 17 вересня 1939 р. був наслідком таємної угоди між двома тоталітарними режимами про сфери інтересів тобто про територіальний поділ східної Європи. Угоду було оформлено секретним протоколом, що передбачав розмежування між СРСР та Німеччиною в разі війни по лінії річок Нарви, Вісли, Сану, тобто по території Польщі, розрізаючи Варшаву. З погляду міжнародного права, ці і наступні (новий секретний протокол при укладанні родянсько-німецького договору про дружбу і кордон

28 вересня 1939 р.) дії були грубим порушенням існуючих норм і стали додатковим аргументом для німецького рейху в необхідності продовження власної експансіоністської політики, водночас засвідчивши фактично співучасть СРСР у розв'язанні другої світової війни.

Слід визнати, що процес возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній українській державі носив закономірний історичний характер і являв собою рух широких народних мас цього регіону за національне і соціальне визволення. В цьому можна легко переконатися, розглянувши стан західноукраїнських земель в 30-х роках, навівши факти політичної, економічної боротьби в умовах існування буржуазної Польщі.

Не можна відкидати тієї важливої ролі, яку грала Організація Українських Націоналістів (ОУН), створена у 1929 р. під керівництвом Євгена Коновальця. В документах цієї організації знаходимо підтвердження головної мети – досягнення визволення українського народу.

Дійсність свідчить, що на перших порах більшість населення західних областей України позитивно ставилася до економічних, соціальних, культурних ініціатив радянської влади. Важке життя у панській Польщі, що визнається і зарубіжною історіографією, багато в чому пояснювало позицію західних українців до нової влади, з якою вони пов'язували свої надії на визволення. Інша справа, що початок організації життя на радянський лад був доповнений жакливими репресіями, насильницьким «розкуркуленням», заборонаю демократичних організацій та ін.

Модернізація регіону здійснювалася в умовах сталінізму, а це означало поширення на Західну Україну тоталітарної системи. З осені 1939 по осінь 1940 р., в Західній Україні було репресовано за політичними ознаками і депортовано до Сибіру без суду і слідства, навіть без письмового звинувачення близько 10% населення. (В той же час тільки в тюрмах «визволеної Галичини» було закатовано 50 тис. політв'язнів). Всього вислано, за неповними даними, 1 млн 173170 осіб. Преса, приватні школи, комерційні установи були ліквідовані. Освіта, що була українською на початку радянської окупації, скоро стала інструментом радянзації та русифікації. Релігійне життя зіткнулося з безпрецедентними труднощами.

Отож, з приходом радянських військ в західноукраїнських землях виникла важка і задушлива атмосфера чужої окупації. Ця ситуація не змінилася аж до початку нападу Німеччини на СРСР.